

BOŠKO KRSTIĆ

Vadkacsákkal délre

Békülő levél Tolnai Ottónak

Talán most érkezett el a pillanata annak, hogy tisztázzunk néhány, közöttünk felmerült nézeteltérést. Nem azt állítom, hogy nekem lenne igazam, inkább úgy néz ki, hogy ugyanazokról a történeésekről különböző bizonyítékok, tanúk és nyilatkozatok lettek ránk erőszakolva, ezért eltérően értettük meg és különböző módon értelmeztük azokat.

Először is: ki és miért lőtt a Szabadka melletti Palicsi-tó partján lévő kék, kerámiavázán látható vízi isten szájába? Ehhez egy gyerek tanúvallomlásán, és néhány író (így van, terád gondoltam) képzelgésén (jól van, ne legyen képzelgés, inkább felfedezés) kívül egyéb megbízható forrás nem áll rendelkezésünkre. Az sem biztos, hogy a vázán egy vízi istenség – a római Neptunus vagy a görög Poszeidón – vagy Medusza, a gonosz Gorgó, esetleg egy szatír vagy egy vízi szörny látható, sőt, azt sem lehet tudni, hogy női vagy férfi alakról van-e szó. De lehet, hogy nem is váza, inkább amfora lesz az, hiszen 182 centiméter magas. És azt sem tudni, hogy ki lőtt, kire lőtt, és miért lőtt. Íme a tökéletes bűncselekmény.

Te azt állítod, hogy a büntett motívuma a kék szín volt, az azúr, amelyet a váza őrzött meg a világ összes vizének.

„a zsolnayaknak ez a sorozatgyártmánya
szabadka ország afféle kultikus edényévé lett

... még az adria számára is ebből merik
az azúrt

ha fakulni (szennyeződni) kezd innen visznek
tisza festéket (azúrt)”

(Tolnai Ottó: *Érzékiség gyónásom*)

Már itt, a kék szín kapcsán nem értünk egyet.

„Kék. Ez nem szín. Ez nem csupán szín. Ebből van legtöbb a világon: az ég és a tenger is kék. Ha azonban egy kis vizet a tenyeredbe veszel, meglátod, a színe nem is kék. Kék szín nincs is. Az pusztán a képzeletünk szülötte. És a levegő sem kék, az is áttetsző, mint a víz. A végtelenség jele. A semmi jele. Minden más szín felszínnel bír, csak a kék nem; ennek se eleje, se vége. Nem érintheted. Az összes szín megállít, csak a kék vezet tovább, a végtelen, a semmi felé. Akár sötétek, akár világosak, a nappal és az éjszaka illúzióját keltik, a kék egyformán valótlán. A kék nincsen is, és a világot nélküle elképzelni sem lehet.”

(Boško Krstić: *Vízöntő*. Fordította Beszédes István és Varga Piroska)

Versben folytattad a kutatást.

„valaki szájba lőtte

szájba hogy ne üvölsön végtelen

minden bizonnyal éjszaka felijedt vándor

vagy valaki akit már direkt ebben az ügyben küldtek

valami partizán komisszár bérgyilkos”

(Tolnai Ottó: *Érzékiség gyónásom*)

Az én tanúim pedig a következőt állítják (igaz, regényben):

„A nádas előtt napsütötten csillogott a kék váza, a tenger istene, mintha kitátott szájjal nyelte volna a nap sugarait. Farkas Péter, az otthon emléktől felzaklatva és megrendülten, némán nézte ezt a képet, bajtársa pedig kimeresztett szemmel, lépésről lépésre haladt a hatalmas kék váza felé. Mintha az a csodálatos tárgy őt is emlékeztette volna valamire. Lassan, dermedten közelített felé; Farkas Péter pedig meghökkenve hol a vázát, hol pedig a hipnotizált embert nézte. Amikor pedig az orosz odaért a váza elé, egy akaratlanul tűnő mozdulattal fölemelte a kezét, mintha nem is ő mozgatná, hanem valaki más, és egészen lassan, tétozva és remegve közelítette a valaha látott legtisztább kékhez, majd végül rá is helyezte a ragyogó kerámiára.

Velőt rázó kiáltás hasított bele a csöndbe, másként visszhangzott az erdőben és másként szemben, a tó fölött. Farkas bajtársa rettenetes fájdalomtól eltorzult arccal, irtózatossal üvöltve ugrott hátra, eszeveszett dühében előrántotta a pisztolyát, és egészen közelről két golyót eresz-

tett a kék vázába, a vízi isten szájába. Farkas Péternek úgy tűnt, hogy összeolvadt a két üvöltés: bajtársáé és a tengeri istené. A kék kerámián két seb maradt.

Az éjszaka őrködő katonák tüzet raktak, beledobálták a parazsat a nagy kék vázába, nekidőltek és melegedtek. A tűz már régen kihunyt, nem füstölt, de a vázában izzó parázs reggelre felforrósította a kerámiát, amely kis híján letépte a bőrt a szerencsétlen tiszt tenyeréről és ujjairól.” (Boško Krstić: *Vízöntő*)

Egy élő tanú pedig, Bela Duranci művészettörténész a következőt élte meg a háború után:

„Palics szürke volt, mint egy holttest. Hideg és elhagyatott, mint akkor az élet is. Hirtelen durranás! Egy, kettő... Riadtan fordultam hátra, a kis-számú járókelő hallgatott, nem akart róla tudomást venni. Idősebbek és tapasztaltabbak voltak nálamnál. Én azonban láttam – a fiatal szovjet tiszt lőtte meg az istent. Épp visszatette kigombolt, öv nélküli köpenye zsebébe pisztolyát, és olyan járással, amilyen a viharos tengeren billegő hajó matrózáé, igyekezett a Nádas szálló irányába. Dermetségemben mozdulni sem tudtam. Később megnéztem: a katona az isten szájába lőtt! Látszanak a golyónyomok. Örökre látszani fognak.” (Boško Krstić: *Vízöntő*)

Te viszont folytatod a nyomozásod, és egyik döntő bizonyítékként, a következőt mondod:

„ám a komisszár a bérgyilkos nem számított a zoo agg oroszlánjára
... s a kék isten azóta pofájában a golyókkal csak még jobban ordít”

(Tolnai Ottó: *Érzékiség gyónásom*)

Az én forrásaim viszont valami mást állítanak:

A Miért üvölt a szörny a palicsi, kék vázán című iskolai dolgozatban Slavko Matković szabadkai költő, multimediális művész a következőt írta: „Üvölt, mert ki szeretne jönni a vázából.”

A végső ítélethez talán mégis meg kellene vizsgálni a megmaradt többi kék váza sorsát (még egy van Palicson, három Pécsen és hat Bécsben). Mintha az a két golyó a szörny szájából szétszállt volna mindenfelé, és

szétlőtt volna minden vázát, s a vázákkal együtt még nagyon sok mindent. Mindenek után, Ottó, magabiztosan jelentette a kutatásod eredményét: „Abban a vázában őrzik a világ minden azúrját. Mindig, amikor a vizek zavarossá váltak, az emberek Palicsra jöttek kék színért. És amikor elfogyott az azúr is, felbőszülten lőttek a vízi istenség szájába. A szörnyeteg tátott szájában lévő golyók nyomainak látványa olyan, mintha a fájdalomtól üvöltözne.

Ez az üvöltés, ez az én költészetem.”

*

Azt hittem, később jobban megértjük egymást, de mintha megint különböző utakon indultunk volna el. De ugyanarra a helyre érteztünk meg.

Anyám a háború után egy alkalommal, cserébe egy tábla szalonnéért, az internálásra váró németektől hazahozott egy üveggömböt, amelyben egy templom, kis házikók, fenyőfák, egy őzgida és három vidám kisgyermek látszott. Mintha egy külön világ lenne kicsiben, ám a csoda csak akkor kezdődött, amikor az üveggömböt megrázták. Olyankor elkezdett hullani a hó mindenre, lassan és sokáig, s ez ellenállhatatlanul valósá tette a varázslatot. Olykor megfedekeztem az összes többi játékról, és órákig ráztam a gömböt, hogy a hó állandóan essen, és irigyen néztem a megállás nélkül játszó gyerekeket. Irigyen, mert gyakran betegeskedtem a hasam miatt, sokat sírtam, és egyre inkább nőttem bennem a vágy, hogy beköltözzek abba az üveggömbbe, hogy többet semmim se fájjon, és végre nevetsek én is. Mindez addig tartott, amíg egy napon véletlenül le nem löktem a kék kredencről, és a gömb darabokra tört, kifolyt belőle a víz, s az üvegszilánkok között összegyűródött a papírház a papírfenyőkkel együtt, az őzgida is felfordult, mintha elpusztult volna, a lelökött fiúk pedig csak nevettek mindezen, sírás helyett.

Az üveggömböt is, mint annyi mindent, 1900-ban Bécsben találták ki. Valamilyen Erwin Perzy (illetve ahogy valamilyen, az unokáját most is így hívják), a műtőkbe való erősebb világítás után kutatva, a korabeli cipészek találmányát használta fel, a vízzel töltött gömböt, amely a

fényvisszaverődés által erősítette fel a lámpa fényét. A gömbökbe grízt adagolt, hogy a részecskék további fénytörésével minden felvillanjon. A fény végül nem lett túl erős, egyesek szerint viszont egy világraszóló ajándéktárgyat talált fel helyette. Sőt, amikor belehelyezte a gömbbe a Mária-templom makettjét, az egész világ az üveggömbök felé irányította a figyelmét. Minden téren. Nemcsak a híres bécsi szuvenír vásárlása miatt, hanem annak nyomán új rendszerek, új államok, új hatalmak létrehozásával... Hogy elhiggyük, hogy a gömbön kívül nem létezik semmi, csak az a fontos, hogy esik-e a hó, vagy sem.

Ezt az illúziót számomra te oszlattad szét az Őszinte vallomásoddal: „Egyik nehéz berlini estémén történt. Minden fényárban úszott a Tiergarten felett, magasan az égen, mintha bezárult volna felettünk a nagyváros fénylő gömbje, amelyből mintha nem lett volna kiút. Minden zárt, meghatározott és behatárolt lett. Viszont hirtelen, a fényben fürdő mennyezet felett elvonuló vadkacsák gágogására és szárnycsattogására lettem figyelmes. És ekkor értettem meg: az én világom nem ebben a fénylő gömbben található, sőt, egyik gömbben sem, az én világom, és az én életem, valahol mindez felett van, a határtalan égen szabadon szálló, gágogó vadkacsákkal együtt.”

Ekkor változott meg az üveggömbből kialakult ifjúkori képem. Rájöttem ugyan, hogy észrevétlenül valóra vált a gyerekkori álmom, beléphettem az üveggömbbe, ebbe a világba, ahol élek. Ám nem ezért voltam boldog. Hiszen valaki más forgatta ezt a gömböt is, minden úgy volt kiszámítható és úgy ismétlődött, mint abban a szuvenírben, mindegy, hogy mi esett, eső-e vagy hó, mindegy, mi történt, az emberek mindig úgy nevettek vagy sírtak, ahogy ezt az óriási világgömböt forgatták.

Az élet viszont mindez felett található, a dél felé haladó vadkacsákkal együtt.

LENKES László fordítása